

УДК 325.455:338.5:336.02

НАЗАРКЕВИЧ М.Р., здобувач

Науковий керівник – **БІТТЕР О.А.**, д-р екон. наук

Львівський національний аграрний університет

ВИТРАТИ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ХАРЧУВАННЯ

У статті йдеться про рівень і динаміку сукупних і грошових витрат сільських домогосподарств на харчування. Відображено біологічні основи забезпечення надходження до людського організму незамінних факторів харчування. Проведено аналіз грошових та сукупних витрат домогосподарств на забезпечення продовольчими продуктами. Визначено їх вплив на якість харчового раціону.

Наголошується на необхідності вдосконалення структури харчового раціону міських та сільських жителів регіону. Зроблено висновок про непересічне значення нарощування доходів сільського населення та здешевлення продовольчих товарів.

Ключові слова: сільське домогосподарство, сукупні витрати, витрати на харчування.

Постановка проблеми. Витрати на харчування є основною статтею витрат сільських домогосподарств. Вони складаються із грошової та негрошової частин. Співвідношення між цими частинами змінюється в міру зростання чи, навпаки, зниження сукупних доходів сільських домогосподарств. Аналіз витрат на харчування дозволяє виявити позитивні й негативні тенденції у сфері продовольчого забезпечення сільських домогосподарств, що зумовило актуальність таких досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема покращення харчування сільського населення знайшла своє відображення в наукових публікаціях: О. Біттера [1], О. Бородіної [2], П. Гарасима [3], О. Марець [4], М. Махсма [5], Б. Пасхавера [6], М. Татаревської [7], П. Шваб [8] та ін. Однак, динамічні зміни у способі, рівні і стилі життя сільського населення, які відбуваються протягом останніх років, вимагають проведення нових досліджень.

Мета і завдання – дослідження виявлення тенденцій у витратах сільських домогосподарств на харчування, обґрунтування пропозицій щодо їх регулювання.

Матеріали і методика досліджень. Інформаційною базою дослідження є: праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань економічної оцінки витрат сільськогосподарських підприємств, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства агропромислового комплексу України та інформація сільськогосподарських підприємств. Під час виконання дослідження застосовувались такі методи: аналіз і синтез, групування, порівняння та інші.

Результати досліджень та їх обговорення. Їжа є однією з ланок, яка зв'язує живу і неживу природу. Але процес харчування – це не простий процес споживання їжі живими організмами. Сучасні наукові дослідження у цій сфері знайшли своє відображення в концепції збалансованого харчування. За цією концепцією нормальна життєдіяльність організму можлива лише за умови його забезпечення необхідним набором так званих «незамінних факторів» харчування. У разі недостатнього їх постачання чи порушення певного оптимального співвідношення між ними виникають значні зміни у функціонуванні людського організму.

Ферментні набори людського організму у процесі історичного розвитку були адаптовані до хімічної структури тих основних видів їжі, які людина споживає. Окремі з речовин, що регулярно надходять до організму під час харчування, безпосередньо використовуються як готові структурні елементи для різноманітних біосинтетичних процесів. Для хімічних перетворень цих речовин немає ферментних систем, тому вони не синтезуються в самому організмі. Ритмічне їх надходження з їжею є обов'язковою умовою життєздатності організму. Саме такі хімічні з'єднання отримали назву незамінних факторів харчування. До них належать: незамінні амінокислоти, вітаміни, деякі жирні кислоти, мінеральні речовини та мікроелементи. Збалансоване харчування визначається усім комплексом незамінних факторів харчування. Ні один з названих факторів не може замінити інший.

Оскільки людина є істотою соціальною, то для неї має значення не лише сам факт надходження з їжею поживних речовин, але й те, в якій формі ці речовини надходять. Тому під оптимальним харчуванням слід розуміти правильно організоване і узгоджене із фізіологічними ритмами постачання організму добре приготовленою, поживною і смачною їжею, яка містить

адекватні кількості незамінних харчових речовин, необхідних для його розвитку і функціонування. Таке харчування повинно забезпечити організм необхідною енергією у відповідності з його енергозатратами, а також рівновагу надходження і витрачання поживних речовин. Оптимальне харчування повинно сприяти доброму здоров'ю, хорошому самопочуттю, максимальній тривалості життя, подоланню важких для організму ситуацій, які виникають в результаті інфекцій, стресів та інших додаткових навантажень.

Потреби населення в поживних речовинах і енергії знаходять своє вираження у фізіологічних нормах харчування, які є середніми величинами. Ці норми лежать в основі офіційних рекомендованих величин споживання основних харчових речовин і енергії для різних контингентів населення. Зокрема, потреба в енергії повинна покривати енергетичні витрати на основний обмін (в середньому 1 ккал на 1 кг ваги на 1 год), переварювання і транспортування поживних речовин всередині організму, а також на трудову діяльність чи активний відпочинок (всього 2700-2850 ккал на добу).

Недостатнє харчування завжди негативно впливає на людський організм. Коли ж воно набуває масового характеру, то до цього, крім суто біологічних, додаються соціальні та політичні негаразди.

Протягом 2006-2011 рр. сукупні витрати сільських домогосподарств Львівської області на харчування (з розрахунку на одну особу в місяць) зросли з 266,80 до 598,36 грн, тобто в 2,2 рази (табл. 1).

При цьому грошові витрати на придбання продовольчих товарів зросли з 151,49 до 383,3 грн, або ж у 2,5 рази, що призвело до зростання їх питомої ваги в сукупних витратах на харчування з 56,8 до 64,1%. Інша ж частина сукупних витрат на харчування – це вартість спожитих продуктів, вироблених в особистих селянських господарствах. У 2006 р. питома вага сукупних витрат на харчування у структурі сукупних ресурсів сільських господарств складала 61,3 відсотка, а в 2011 р. – 47,9. Незважаючи на високий рівень цього показника (в розвинутих країнах світу він не перевищує 10-15 відсотків), слід відмітити позитивну тенденцію в його зміні.

Питома вага грошових витрат на харчування у загальному обсязі грошових витрат сільських домогосподарств протягом 2006-2011 рр. знизилася з 47,1 до 38,5 відсотків. Таким чином, завдяки зростанню загального рівня грошових доходів сільські жителі мають можливість меншу їх частину витратити на своє продовольче забезпечення навіть в умовах скорочення обсягів виробництва продукції сільського господарства в особистих селянських господарствах (табл. 2).

Таблиця 1 – Сукупні витрати сільських домогосподарств Львівської області на харчування (з розрахунку на одну особу за місяць)

Вид продукту харчування	2006 р.			2011 р.		
	Всього сукупних витрат, грн	Структура, %	У т.ч. грошових витрат, грн	Всього сукупних витрат, грн	Структура, %	У т.ч. грошових витрат, грн
Продукти харчування	266,80	98,1	151,49	598,36	98,0	383,30
<i>у тому числі:</i>						
Хліб і хлібопродукти	37,58	13,9	34,99	90,22	14,8	86,61
М'ясо та м'ясопродукти	44,74	16,5	30,80	93,51	15,3	69,26
Риба та рибопродукти	14,74	5,4	14,50	26,28	4,3	25,98
Молоко, сир та яйця	44,82	16,5	8,30	111,18	18,2	26,82
Олія та жири	18,95	7,0	16,31	51,40	8,4	47,86
Фрукти	8,96	3,3	6,59	25,73	4,2	19,83
Овочі, включаючи картоплю	62,79	23,2	8,27	113,92	18,7	23,74
<i>з них картопля</i>	31,80	11,7	0,41	51,28	8,4	2,05
Цукор, джем, мед, сироп, шоколад та кондитерські вироби	19,82	7,3	18,03	47,73	7,8	45,50
Інші продукти харчування	16,20	6,0	13,70	38,39	6,3	37,70
Харчування поза домом	4,31	1,9	4,31	12,06	2,0	12,06
Сукупні витрати на харчування	271,11	100	155,80	610,42	100	395,35
Сукупні витрати	442,49	X	331,01	1273,27	X	1026,32

Джерело: розраховано автором.

Таблиця 2. – Споживання продуктів харчування в домогосподарствах Львівської області (з розрахунку на одну особу за місяць)

Вид продукту харчування	Міські поселення		Сільські поселення	
	2006 р.	2011 р.	2006 р.	2011 р.
М'ясо і м'ясопродукти	4,3	4,5	2,9	3,0
Молоко і молочні продукти	28,1	15,7	34,0	19,9
Яйця, штук	20	22	16	17
Риба і рибопродукти	1,5	1,4	1,1	1,0
Цукор	2,8	2,9	2,5	3,1
Олія та інші рослинні жири	1,8	2,0	1,8	2,0
Картопля	7,7	7,6	14,0	11,2
Овочі і баштанні	9,1	10,3	8,7	9,5
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	4,1	4,5	1,8	2,1
Хліб і хлібні продукти	8,2	7,7	11,1	10,1

Джерело: розраховано автором.

Аналіз структури сукупних і грошових витрат на харчування показав, що в ній надто високу питому частку займають витрати на забезпечення сільських родин хлібом і хлібопродуктами, олією та іншими жирами. Водночас низькою є питома вага витрат на м'ясо і м'ясопродукти, фрукти і ягоди.

Збільшення грошових витрат сільських домогосподарств на придбання продовольчих товарів призвело до певного якісного покращення харчового раціону. Сільські жителі збільшили споживання м'яса і м'ясопродуктів, овочів і баштанних, фруктів, ягід, винограду. Водночас на основі даних табл. 2 можна зробити висновок, що сільські жителі харчуються значно гірше порівняно з міськими.

До краймі негативних тенденцій у споживанні продуктів харчування як сільських, так і міських жителів є значне скорочення споживання молока і молокопродуктів. Це пов'язано, насамперед, із занепадом галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення. У разі збереження існуючих тенденцій слід очікувати погіршення ситуації у збалансованості харчових раціонів, що неминуче знайде відображення на рівні здоров'я населення.

Висновки. Сукупні та грошові витрати сільських домогосподарств на харчування в абсолютному розмірі зростають, але їх питома вага у структурі витрат знижується. Однак їх частка залишається у 3-4 рази вищою порівняно з розвинутими європейськими країнами. Це свідчить про високий рівень напруженості сімейних бюджетів сільських жителів. Для покращення ситуації необхідна реалізація державних програм щодо підвищення рівня доходів сільського населення, а також здешевлення продовольчих товарів, оскільки ціни на них у нашій країні є одними з найвищих в Європі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Біттер О.А. Рівень життя сільського населення: проблеми і перспективи /О.А. Біттер. – Львів : Українські технології. – 2005. – 288 с.
2. Бородіна О.М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку / О.М. Бородіна. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 277 с.
3. Гарасим П.М. Сільські домогосподарства: доходи і видатки / П.М. Гарасим, О.А. Біттер, Й.П. Гнатишин. – Львів: Українські технології, 2004. – 176 с.
4. Марець О.Р. Домогосподарство в умовах ринкової трансформації економіки України/ О.Р. Марець. Автореф. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук. Спеціальність 08.01.01 – економічна теорія – Львів, 2004. – 18 с.
5. Махсма М. Б. Методологічні принципи визначення рівня життя сільського населення / М. Б. Махсма // Соціально-трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; редкол.: А. М. Колот (голова). – К.: КНЕУ, 2011. – № 1/2011. – С. 68–73.
6. Пасхавер Б. Продовольчий аспект подолання бідності /Б. Пасхавер //Економіка України. – 2004. – №10. – С. 71-76.
7. Татаревська М.С. Регулювання рівня життя сільського населення в контексті використання провідного міжнародного досвіду / М.С.Татаревська // Вісник Хмельницького національного університету. – 209. – №4. – т. 1. – С. 205-210.
8. Шваб П.В. Витрати і доходи домогосподарств України в період економічної кризи /П.В. Шваб // Облік і фінанси АПК. – 2012. – №12. – С.25-30.

Расходы сельских домохозяйств на питание

М.Р. Назаркевич

В статье говорится об уровне и динамике совокупных и денежных затрат сельских домохозяйств на питание. Отражены биологические основы необходимости обеспечения поступления в организм человека незаменимых факторов питания. Проведен анализ денежных и совокупных расходов домохозяйств на обеспечение продовольственными продуктами. Определено их влияние на качество пищевого рациона.

Отмечается необходимость совершенствования структуры пищевого рациона городских и сельских жителей региона. Сделан вывод о непреходящем значении наращивания доходов сельского населения и удешевления продовольственных товаров.

Ключевые слова: сельское домохозяйство, совокупные расходы, расходы на питание.

Надійшла 10.10.2013.